ŽVALGOMIEJI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI IR ARCHEOLOGINIAI ŽVALGYMAI VILNIUJE, KŪDRŲ G.

Robertas ŽUKOVSKIS

2002 m. birželio mėn. KPC vykdė žvalgomuosius archeologinius tyrimus Vilniuje, Kūdrų g. rajone. Nors ši gatvė yra pažymėta dabartiniuose Vilniaus miesto planuose, realiai ji yra išnykusi.

Tyrimų metu buvo iškastos 2 perkasos (2x4,5 m) ir 1 šurfas (2x2 m). Bendras tirtas plotas – 31 m². Perkasos 1–2 buvo kasamos pievoje tarp Maironio g. ir pastato Nr. 27.

Perkasoje 1 atkastas pastato Nr. 27 nugriautos R dalies Š sienos pamato fragmentas ir nedideli akmenų grindinio (pastato atgrindos) fragmentai. Jie datuotini XIX–XX a. pirmąja puse. Pamatas mūrytas iš geltonų 27x13x6 cm dydžio plytų, apatinėje dalyje įmūryti vidutinio dydžio akmenys. Išlikusio mūro aukštis – apie 0,7 m, jo apačia pasiekta 1,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Norint nustatyti kultūrinio sluoksnio, esančio žemiau grindinio, pobūdį, perkasos R dalyje buvo kasama iki 2,6–2,7 m gylio, kur buvo pasiektas gruntinis vanduo. 1,2–2,5 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus buvo aptiktos medinių konstrukcijų liekanos: rąsteliai, lentos, kuolai. Kadangi buvo atkastas nedidelis plotas – konstrukcijų paskirtis nėra aiški.

Viršutiniuose kultūrinio sluoksnio horizontuose (iki 1,2 m) aptikti radiniai datuotini XIX–XX a. Apatiniai sluoksniai iki gruntinio vandens datuotini XVII–XVIII a. Juose rasta masyvi geležinė durų (?) rankena, geležinio žiedo dalis, buitinės keramikos šukių.

Perkasoje 2, P ir centrinėje jos dalyje, 0,95–1 m gylyje atkastas akmenų grindinys. Akmenys smulkūs ir vidutinio dydžio: 6x11; 9x13; 6x7,5; 14x7,5; 13x19; 13x15; 15x27 cm. Grindinio Š pakraštyje sudėtas latakas, orientuotas PV–ŠR kryptimi. Atkastas grindinys veikiausiai yra buvusios Kūdrų gatvės fragmentas, datuotinas XIX a pabaiga (?) – XX a. pirmąja puse. Perkasos Š dalyje, kur nebuvo grindinio, buvo kasama iki gruntinio vandens. Jis pasiektas 3,2 m gylyje. Kultūrinio sluoksnio stratigrafija panaši kaip perkasoje 1.

Viršutiniuose kultūrinio sluoksnio horizontuose (iki 2 m) buvo randami XIX–XX a. datuojami radiniai: labai sudilusi varinė moneta (?), daug įvairių stiklinių indų fragmentų, buitinės keramikos, plokštinių koklių fragmentai. Apatiniame kultūriniame sluoksnyje (2–3,2 m) buvo aptikta nemažai buitinės keramikos šukių, keletas plokštinių koklių fragmentų. Šie radiniai datuotini XVII(?)–XVIII a.

Šurfas buvo kasamas prie pastato Bokšto g. Nr. 2/16 PR kampo. Iki 2 m gylio buvo kasamas supiltinis XX a. sluoksnis. Šiame sluoksnyje aptiktas tik vienas atsitiktinai pakliuvęs plokštinio, polichrominio koklio fragmentas. 1,8–2 m gylyje buvo aptiktas akmenų grindinio fragmentas (apie 1x0,4 m). Grindinys yra buvusios gatvės arba pastato atgrindos liekanos. XX a. kalvos prie Bokšto g. paviršius paaukštėjo keliais metrais ir pastato P siena buvo dalinai užpilta. Šurfas giliau nebuvo kasamas, kadangi nenukasus viršutinio supiltinio kalvos paviršiaus, buvo neįmanoma pasiekti kultūrinius sluoksnius.

2002 m. spalio 16 d. buvo pradėti paruošiamieji Kūdrų g. atstatymo darbai: buvo

tiesiama nauja vandentiekio trasa, naujos lietaus nuotėkynės, būsimos gatvės vietoje nukasamas viršutinis žemių sluoksnis. Jų metu papildomai buvo atliekami archeologiniai žvalgymai. Žvalgytas apie 3200 m² plotas. 2002 m. gruodžio mėn. dėl blogų oro sąlygų darbai buvo nutraukti.

Tiesiant naują vandentiekio trasą, buvo kasamos 2–2,5 m pločio, 2,5–3,5 m gylio tranšėjos. Bendras iškastos tranšėjos ilgis – 143 m (apie 360 m²). Ji suskirstyta atkarpomis A ir B. Prie Maironio g., jos V pakraštyje, buvo iškasta prieduobė vamzdžio prastūmimui po gatve. Parkelyje tarp Maironio ir Aukštaičių g., būsimos gatvės vietoje buvo nukastas viršutinis supiltinis žemių sluoksnis (apie 2150 m²). Taip pat buvo nukastas supiltinis kalvos prie Bokšto g. paviršius (apie 630 m²). 11x6 m dydžio (66 m²) prieduobės prie Maironio g. gylis – 3,5 m. Įžemis pasiektas 1,9–2,1 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Po velėnos sluoksniu buvo kasamas maišytas pilkos, tamsiai pilkos žemės bei smėlio sluoksnis. Jame buvo aptinkami pavieniai aplaužyti žmonių kaulai. Kaulai buvo aptinkami įvairiame gylyje: ir iš karto po velėna, ir netoli įžemio. Veikiausiai tai Misionierių vienuolyno papėdėje buvusių kapinaičių pėdsakai. Jos, matyt, smarkiai nukentėjo tarybiniais metais, tiesiant Maironio g. ir tvarkant jos aplinką. Minėtame 1,7–1,8 m storio sluoksnyje buvo rasta ir XVII a. datuotinos buitinės keramikos šukių. Toliau nuo gatvės gali būti aptinkami ir nesuardyti palaidojimai.

65 m ilgio tranšėjos atkarpa A buvo kasama palei Maironio g. V pakraštį PR–ŠV kryptimi (žemyn nuo kalno). Po velėna buvo aptiktas sujauktas kultūrinis XX a. sluoksnis. Jo storis – 0,8–1 m. Po juo buvo pasiektas įžemis. 2,5–1,5 m gylyje pradėjo trykšti šaltiniai. Taip pat buvo aptikta ūkinė duobė. Jos skersmuo – apie 2,2 m, gylis – 0,8 m. Duobės paviršius buvo 0,8 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus, apačia – 1,6 m gylyje. Duobės užpildas: maišyta tamsiai pilka ir ruda žemės, degėsiai, apdegę akmenys, smulkios plytų nuolaužos. Duobėje taip pat rasta daug įvairios formos buitinės keramikos šukių (inv. Nr. 141–249:1–12), datuotinų XVI(?)–XVII a.

78 m ilgio tranšėjos atkarpa B buvo kasama pievoje, nuo pastato Nr. 27 ŠR kampo link Maironio g., kur susijungė su tranšėjos atkarpa A. Atkarpos V dalyje buvo atkastas buvusios Kūdrų g. grindinio fragmentas. Grindinys buvo 0,90–0,95 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Virš jo buvo supiltinis XX a. sluoksnis. Netaisyklingos formos fragmento ilgis – apie 8,70 m, plačiausia vieta – 3,5 m. Grindinio P pakraštyje išlikęs cementinis 15 cm pločio kelkraštis. Grindinys datuotinas XX a. pirmąja puse. Nuėmus grindinį, pastebėtas supiltinis statybinių griuvenų, XIX–XX a. buitinių šiukšlių sluoksnis. Šis viršutinis sluoksnis baigėsi apie 2–2,3 m gylyje nuo dabartinio žemės paviršiaus. Maironio g. link šio sluoksnio storis mažėja iki 1,3 m.

Giliau buvo juoda, riebi žemė su skiedromis, žabais, medgaliais, odos atraižomis, smulkiomis griuvenomis, šlynu. Joje rastos įvairių formų ir paskirties stiklinių indų šukės, buitinės keramikos fragmentai. Dauguma radinių datuojami XIX a., dalis – XVIII a. Maždaug 3 m gylyje pradėjo kilti gruntinis vanduo. Centrinėje atkarpos dalyje atkastas medinio latako fragmentas. Jis aptiktas 2,30–2,50 m gylyje, orientuotas V–R kryptimi. Išlikusio fragmento ilgis – 4,75 m. Latakas buvęs 0,5 m pločio, 0,26 m aukščio. Sukaltas iš ilgų, 13–18 cm pločio, 6–7 cm storio lentų. Viršus dengtas apie 20 cm pločio, 2 cm storio lentutėmis. Po lataku dėtos 20x10; 25x18 cm trinkelės. Latakas veikiausiai bu-

vo skirtas nuotėkoms, kurios tekėjo į buvusį Vilnelės kanalą (užpiltas 1860 m.). Jis datuotinas XVIII(?)–XIX a.

Tarp Maironio ir Aukštaičių g. esančiame parkelyje, apie 2150 m² plote buvo nukasamas 1–1,6 m storio supiltinis XX a. sluoksnis, nupjautų medžių kelmai. Nesuardytas, archeologiškai vertingas sluoksnis nepasiektas. Archeologinių radinių neaptikta. Rastos kelios atsitiktinai pakliuvusios buitinės keramikos šukės (XVII–XVIII a.).

Kalvos tarp Bokšto g. pastato Nr. 2/16 ir elektros pastotės pastato Nr. 27A paviršius (apie 630 m² plotas) buvo kasamas mechanizuotai. Nukastas 2–6 m storio supiltinis, sujauktas XX a. (tarybinio laikotarpio) sluoksnis su gausybe statybinių ir buitinių atliekų. Šis sluoksnis susiformavo tiesiant, o po to užpilant įvairias požemines komunikacijas, kurių šioje vietoje yra daugybė. Nesuardyto archeologinio sluoksnio nebuvo aptikta. Surinkti tik keli atsitiktiniai archeologiniai radiniai: buitinės keramikos šukės.

Išardžius vieną iš tarpinių lietaus kanalizacijos šulinių buvo aptiktas Vilniaus gynybinės sienos fragmentas. Demontuoto šulinio dugnas buvo pastatytas beveik ant gynybinės sienos paviršiaus, kuris aptiktas 5,7–6 m gylyje nuo dabartinio (nukasto) kalvos paviršiaus. Siena orientuota Š–P kryptimi. Atkastos sienos fragmento ilgis – apie 1,8 m, aukštis – apie 1,5 m. Mūro plotis – 1,2–1,4 m; jo R pusė apardyta. Tai požeminė gynybinės sienos dalis, be ypatingos tvarkos mūryta iš akmenų ir kalkių skiedinio. Mūras stipriai nukentėjęs nuo drėgno grunto ir aukštai esančio gruntinio vandens. Akmenys – 25x30x50; 20x30x40; 15x20x25; 15x20x20; 10x12x15 cm. Mūro apačia nepasiekta, nes iš žvyringo grunto ėmė sparčiai kilti gruntinis vanduo. Rastos kelios XVII a. buitinės keramikos šukelės. Ties apatine mūro dalimi prasidėjo įžeminio žvyro sluoksnis.

Archeologinių žvalgymų metu buvo atkastas tik nedidelis gynybinės sienos fragmentas (naujai tiesiamo lietaus kanalizacijos vamzdžio vietoje). Jį nutiesus, mūras buvo užpiltas švariu smėliu. Ateityje galima būtų paieškoti mūro tęsinio link buvusiųjų Išganytojo (Spaso) vartų. Į P pusę siena bus galutinai sunaikinta statant didžiulį elektros pastotės pastatą (27A).

ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS AND ARCHAEOLOGICAL SURVEY IN KŪDRŲ STREET IN VILNIUS

During the survey archaeological explorations the area of 31 m² was explored. During the explorations, fragments of stone foundation and cobbles dated to the 19th–20th century were found. The upper horizons of the cultural layer were dated to the 19th–20th centuries, while the lower horizons down to the groundwater were dated to the 17th–18th centuries. During the archaeological survey carried out in autumn of 2002, the area of ~3.200 m² was surveyed. At the western edge of Maironio street, individual human bones were found, most likely from the destroyed cemetery of the Missionary Monastery. In the field between Maironio street and building 27, a fragment of cobbles of Kūdrų street sized 8.7x3.5 m was detected. At a depth of 2.4–2.5 m a fragment of wooden drainpipe dated to the 18th(?)–19th centuries was excavated. The upper layer mounded in the 19th–20th centuries was 0.8–2.3 m thick in the survey territory. Deeper, down to groundwater (2.5–3 m) the layer of the 17th–18th centuries was detected. On the hill near Bokšto street, at a depth of 5.7–6 m from the current surface of the hill, a fragment of foundation of the Vilnius defensive wall was detected. The length of fragment was ~1.8 m, width 1.2–1–4 m, height ~1.5 m.